

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОНСОРЦІУМ»
КЗ «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ

Освіта збереже Україну!

Матеріали І Всеукраїнських Прокопенківських читань

(10 червня 2022 року)

м. Харків

Головний редактор:

БОЙЧУК Юрій – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Редакційна колегія:

АСТАХОВА Катерина – доктор історичних наук, професор, ректор Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»;

БЄЛОВА Людмила – доктор соціологічних наук, професор, директор ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, президент громадської спілки «Харківський університетський консорціум»;

БАШКІР Ольга – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, голова РМУ ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

БЕРЕЖНА Світлана – доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ГОЛОБОРОДЬКО Костянтин – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ДОВЖЕНКО Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЛУК'ЯНОВА Лариса – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

ПОКРОСВА Любов – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»;

ПОНОМАРЬОВА Галина – доктор педагогічних наук, професор, ректор КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»;

ПОНОМАРЬОВА Наталія – доктор педагогічних наук, професор, декан фізико-математичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди ;

ЦАПКО Алла – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЧЕРНІКОВА Інна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ШАПОВАЛОВА Олена – начальник редакційно-видавничого відділу ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

*Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 6 від 15 червня 2022 року)*

Освіта збереже Україну! : матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань, Харків, 10 черв. 2022 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2022. – 399 с.

У збірнику відображено тези I Всеукраїнських Прокопенківських читань, присвячених ушануванню пам'яті доктора педагогічних наук, професора, академіка Національної академії педагогічних наук України, заслуженого працівника народної освіти України, Почесного громадянина м. Харкова Прокопенка Івана Федоровича. Він містить роздуми і спогади, пов'язані з постаттю великого педагога сучасності, його думками про націєтворчу місію Вчителя, роль педагогічних університетів як унікальних освітньо-виховних і культурно-духовних центрів підготовки вчителів.

Матеріали стануть у пригоді науковцям, учителям, докторантам, аспірантам, викладачам закладів вищої освіти, практичним працівникам у галузі освіти.

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ Гайдусь А.Ю.	83
СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЛІКАРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Галкіна Т. М.	86
ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ Гнатовська К.С.	89
АЛЬТЕРНАТИВНІ МОДЕЛІ ОТРИМАННЯ ОСВІТИ В СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ Гончарова О.С.	93
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ Довженко Т.О., Небитова І.А.	97
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ Довченко Н.В.	102
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ Донченко О.В.	107
ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ Ємець А.А., Коваленко О.М.	111
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО І. Ф. ПРОКОПЕНКО Захарченко В.П., Коробкіна О.Г.	115
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ Зеленська Л.Д.	119
ПОКЛИКАННЯ: РЕКТОР-НАСТАВНИК Золотухіна С.Т.	127
ІВАН ФЕДОРОВИЧ ПРОКОПЕНКО ТА РОЗВИТОК ВАЛЬДОРФСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ Іонова О.М.	131
MASTERS' PROFESSIONAL TRAINING ON SPECIALTY 016.02 «SPECIAL EDUCATION. OLIGOFRENOPELAGOGY» IN H.S.SKOVORODA KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY Казачінер О.С., Бойчук Ю.Д., Галій А.І.	136
ПОНЯТТЯ «ВИКОНАВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ» У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ МУЗИКОЛОГІЧНОГО СЕМАНТИЧНОГО ЗНАННЯ Калашник М.П.	140

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ XX СТ.: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Донченко О.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: donchenko.hnpu@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915731>

Одним із шляхів підвищення якості освітнього процесу в сучасних закладах вищої освіти є вивчення та опанування історико-педагогічного досвіду, який містить цінні наукові, практичні і методичні надбання. Одним із таких періодів в історії вітчизняної освіти є, на наш погляд, початок XX століття, оскільки саме в цей період активно зростає інтерес педагогічної громадськості до вирішення теоретичних і практичних питань дошкільної освіти. Відкривалися громадсько-педагогічні об'єднання, які опікувались організацією дошкільного виховання і педагогічної освіти, розробкою нормативних документів, виданням навчально-методичної літератури, просвітницькою діяльністю, проводилися з'їзди, конференції, семінари, організовувалися музеї, виставки тощо.

Питання професійного розвитку педагогічних працівників ЗДО висвітлено в роботах Т. Шанскової. Досвід організації педагогічної освіти дошкільних працівників в історичній ретроспективі розкрито в дисертаційних дослідженнях Л. Покроєвої, С. Попиченко, Т. Слободянюк, І. Улюкаєвої. Теорію та практику музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників у закладах освіти досліджено І. Ларіною. Разом із цим зазначимо, що в названих дослідженнях не досить широко висвітлено досвід організації естетичної підготовки працівників дошкільної освіти, зокрема її зміст, який включає підготовку до музичного виховання дітей, навчання їх образотворчої діяльності, ознайомлення з літературними творами, театральним мистецтвом.

Після подій 1917 р., водночас зі змінами політичного, економічного та соціального характеру, почали відбуватися серйозні зміни й у галузі освіти. Прогресивним зрушенням у галузі дошкільного виховання було його включення до державної системи освіти. Більша увага почала приділятися організації освіти дошкільних працівників, особливо їх естетичній підготовці. Так, у нормативних документах підкреслювалося, що вихователі обов'язково повинні бути практично ознайомлені з різними видами ручної праці, мати розвинену здатність «художнього сприйняття в найголовніших галузях мистецтва». З цією метою організовувалися педагогічні курси, на яких чимало часу приділялося вивченню слухачами дисциплін художньо-естетичного циклу. Так, у «дошкільній групі» при інструкторських курсах у м. Києві (1919 р.) серед інших вивчалися такі теоретичні та практичні питання естетичного виховання дітей, як музичний розвиток дитини; дитяча література; ручна праця; ігри зі співами; природознавство; екскурсії тощо. На українських двомісячних курсах для підготовки працівників дитячих садків і майданчиків слухачі також ознайомлювалися з широким колом дисциплін, що надавали їм міцну підготовку в галузі естетичного виховання дітей. Серед них такі: малювання та ліплення у зв'язку з народним мистецтвом; ручна праця; співи; дитяче читання, оповідання; бібліотека; природознавство й екскурсії; практичне ознайомлення з дитячою літературою, іграми та гімнастикою Далькроза [5].

Педагогічні курси з дошкільного виховання, на яких слухачі отримували естетичну підготовку, організовувалися не тільки в губернських містах. Так, наприклад, навчальна програма педагогічних курсів у м. Ізюм Харківської губернії передбачала теоретичне та практичне ознайомлення з такими заняттями дитячого садка, як малювання, ліплення, ручна праця, музика, співи, дитячими іграми тощо [1]. Протягом трьох років слухачі Вовчанських педагогічних курсів (Харківська губ.) вивчали цикли «Мистецтво в дитячому житті» та «Естетичне виховання дітей», що склалися з таких дисциплін, як музика, співи, ігри, драматизація, образотворче мистецтво в дитячому садку. Важливим, на наш погляд, було те, що після засвоєння теоретичного матеріалу

слухачі обов'язково проходили педагогічну практику в дошкільних навчальних закладах, яка полягала в організації дитячих ігор, проведенні занять з музики, ліплення, вирізування, картонажних робіт тощо [3].

Педагогічні курси організовувалися також з метою підготовки працівників позашкільної освіти для недільних (одноденних) клубів, які активно поширювалися саме в цей період. Вони включали в себе цикл «Питання художнього виховання», який тривав один місяць і складався із загального курсу, музичної та театральної секцій, під час роботи яких слухачі вивчали методики естетичного виховання дітей. Спецкурс, який давав майбутнім педагогам дитячих клубів можливість здобути естетичну освіту, входив у програму курсів, організованих Харківською комісією з позашкільної освіти. Він складався з вивчення дитячих хорових, музичних, драматичних студій і студії образотворчого мистецтва [2].

Важливою умовою багатьох педагогічних курсів, організованих у цей період, було те, що після їх закінчення слухачі повинні були обов'язково відпрацювати за фахом декілька років, що сприяло, на наш погляд, більш свідомому вибору здобувачами професії та їх професійному зростанню, зокрема й у галузі музично-естетичного виховання дітей.

Наприкінці 20-х рр., з метою утворення центру для методичного керівництва роботою вихователів дошкільних закладів, почали організовуватися так звані опорні дошкільні установи (ОДУ). Функції таких установ полягали у вивченні досвіду роботи й удосконаленні педагогічного процесу в дошкільних закладах, допомозі дошкільним працівникам через інструктування, організацію заходів з підвищення їхньої кваліфікації [4, с. 7–8]. Важливим було й те, що на базі ОДУ організовувалися бібліотеки науково-педагогічної та дитячої літератури, а також виставки дитячих робіт.

З метою підготовки, а також підвищення кваліфікації для працівників дошкільних навчальних закладів регулярно влаштовувалися різноманітні семінари та конференції. Ознайомлення з протоколами та звітами семінарів, які проводились у Харкові, показало, що під час їхньої роботи значна увага

приділялася питанням естетичного виховання дошкільників. Так, наприклад, під час проведення семінару з підготовки інструкторів-організаторів дитячих осередків, підвідділів дошкільного виховання, гуртків «дошкільників», читалися такі курси, як «Дитяча творчість» і «Естетичне виховання дітей». Важливим було те, що під час засвоєння навчального матеріалу передбачалась як теоретична, так і практична робота слухачів, яка полягала у вивченні відповідної літератури, відвідуванні й аналізуванні роботи дошкільних закладів, доповідей, бесід, а також складанні різних навчальних посібників і збірників пісень, ігор, казок, виготовленні робіт з ручної праці.

Отже, аналіз історико-педагогічної літератури, архівних джерел, нормативної документації початку ХХ століття показав, що в цей період в Україні проводилася досить активна та цілеспрямована робота в галузі організації естетичної освіти педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів. Підготовка дошкільних працівників до естетичного виховання дітей посідала чи не найголовніше місце у програмах відповідних педагогічних курсів. Питання естетичної освіти майбутніх вихователів також активно порушувалися педагогічною громадськістю у процесі проведення з'їздів, конференцій, семінарів. Тому вважаємо, що досвід організації естетичної підготовки дошкільних працівників у досліджуваній період має, на нашу думку, багато цінних і цікавих положень, які не втратили актуальності й сьогодні. Вони потребують подальшого вивчення і переосмислення з метою використання найбільш прогресивних з них восвітньому процесі сучасних закладів дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДАХО. Ф. Р-1635. Оп. 1. Од. зб. 196.28 арк.
2. ДАХО. Ф. Р-200. Оп. 1. Од. зб. 533.68–69, 112–113 арк.
3. ДАХО. Ф. Р-820. Оп. 1. Од. зб. 661.60–61 арк.
4. Про опорні дошкільні установи. *Бюлетень НКО*. 1927. №9(45). С. 7–8.
5. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 1. Од. зб. 205. 52–53 арк.